

ΙΕΡΑ ΣΥΝΟΔΟΣ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ
ΙΔΡΥΜΑ ΒΥΖΑΝΤΙΝΗΣ ΜΟΥΣΙΚΟΛΟΓΙΑΣ

“Θεωρία καὶ Πράξη τῆς Ψαλτικῆς Τέχνης”

Β' ΔΙΕΘΝΕΣ ΣΥΝΕΔΡΙΟ
ΜΟΥΣΙΚΟΛΟΓΙΚΟ ΚΑΙ ΨΑΛΤΙΚΟ

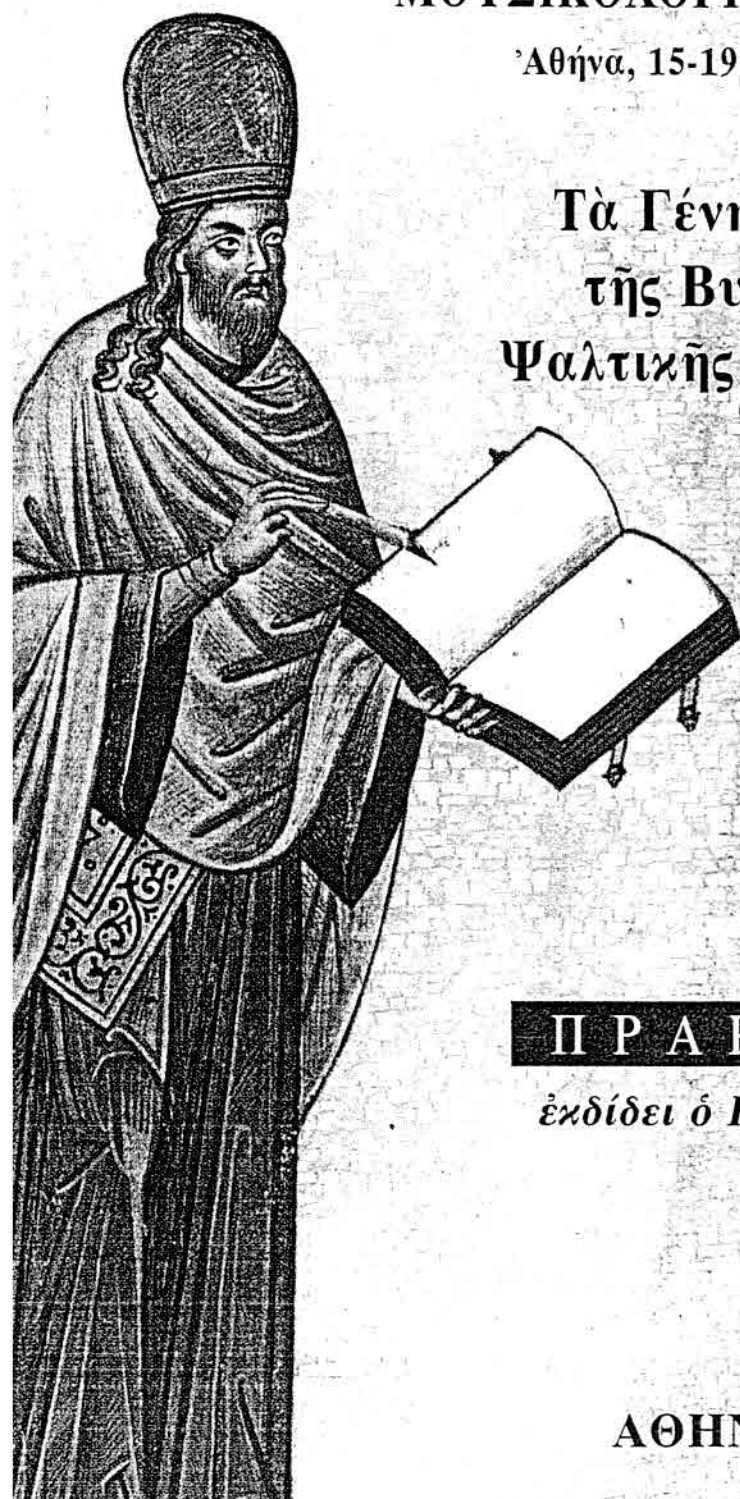
Ἀθήνα, 15-19 Ὀκτωβρίου 2003

Τὰ Γένη καὶ Εἶδη
τῆς Βυζαντινῆς
Ψαλτικῆς Μελοποιίας

ΠΡΑΚΤΙΚΑ

ἐκδίδει ὁ Γρ. Θ. Στάθης

ΑΘΗΝΑ 2006

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ - ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΤΗΣ ΒΥΖΑΝΤΙΝΗΣ ΜΟΥΣΙΚΗΣ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΙΣΜΟΙ

ΓΕΩΡΓΙΟΥ Α. ΠΑΤΡΩΝΑ

Ὁ προβληματισμός γύρω ἀπὸ τὴ διδακτικὴ στὴν ἐκπαίδευση εἶναι πάντα ἐπίκαιρος καὶ εἶναι ἰδιαίτερα ἔντονος ὅταν ἀναφέρεται στὸ μάθημα τῆς μουσικῆς. Στὸν προβληματισμὸ αὐτὸ ὑπεισέρχονται διάφοροι παράγοντες καὶ παράμετροι, ὅπως ἡ διαβαθμισμένη ἐκπαίδευση, τὸ ἐπίπεδο τῆς τάξης, ἡ διδακτέα ἀλλὰ καὶ ἐξεταστέα ὕλη κ.ἄ. πού θὰ πρέπει νὰ ληφθοῦν ὑπόψη γιὰ ἕναν ἀποτελεσματικὸ σχεδιασμὸ διδακτικῆς. Παράλληλα πρέπει νὰ ἐξασφαλιστοῦν καὶ τὰ στοιχεῖα τῆς ἐσωτερικῆς ἐκπαιδευτικῆς μεταρρύθμισης, ὅπως ἡ ἐκπαίδευση τῶν ἐκπαιδευτικῶν, ἡ ἀναμόρφωση τῶν ἀναλυτικῶν προγραμμάτων, ἡ συγγραφή κατάλληλων διδακτικῶν βιβλίων κ.ἄ. Ἀκόμα πρέπει νὰ ἐξασφαλιστεῖ καὶ τὸ ἀνάλογο παιδαγωγικὸ καὶ μαθησιακὸ κλίμα μεταξὺ τῶν διδασκόντων καὶ τῶν διδασκομένων, πού χαρακτηρίζεται ἀπὸ ἀμοιβαῖο σεβασμὸ, πνεῦμα τῆς μαθητείας καὶ ἐπιθυμία γιὰ ἔρευνα.

Εἶναι γνωστὸ ὅτι ἡ Παιδαγωγικὴ εἶναι μία ἐπιστήμη ἡ ὁποία ἐξετάζει τίς ἀλλαγές πού σημειώνονται στὴ συμπεριφορὰ τοῦ ἀνθρώπου, κυρίως στὴν παιδικὴ καὶ ἐφηβικὴ του ἡλικία, ὑπὸ τὴν ἐπίδραση τῆς ἀγωγῆς καὶ τῆς μάθησης. Ἐξετάζει τὰ δομικὰ γνωρίσματα, τίς προϋποθέσεις, τίς ἐπιδιώξεις καθὼς καὶ τὰ χρησιμοποιούμενα μέσα γιὰ τὴν ἐπίτευξή τους, τίς μορφές καὶ τίς ἐστίες τῆς ἀγωγῆς καὶ τῆς μάθησης.

Παρατηροῦμε καθημερινὰ τὴν ἐξέλιξη τῆς παιδαγωγικῆς στὴ δυτικὴ μουσικὴ μέσφ γνωστῶν μουσικό-παιδαγωγικῶν συστημάτων. Τίς τελευταῖες δεκαετίες τὰ συστήματα πού κυριαρχοῦν στὸ χῶρο τῆς σχολικῆς μουσικῆς ἐκπαίδευσης, ἔχουν συγκεκριμένες μεθοδολογικὲς προσεγγίσεις, πού βασίζονται σὲ μία ποικιλία ἀπὸ φιλοσοφίες καὶ τρόπους μουσικῆς διδασκαλίας μὲ περιεχόμενο καὶ μέσα ὑψηλοῦ ἐπιπέδου (συστήματα Kodaly, Orff, Soyzouki). Ἡ παιδαγωγικὴ-διδακτικὴ εἶναι ἀπαραίτητη σὲ ὅλα τὰ εἶδη τῆς μουσικῆς.

Μὲ τίς εἰδικές προπτυχιακές καὶ μεταπτυχιακές σπουδές μου στὴν παιδαγωγικὴ καὶ Διδακτικὴ, σ' ἕνα ἀπὸ τὰ πλέον ἀναγνωρισμένα μουσικο-παιδαγωγικά Πανεπιστήμια τοῦ κόσμου —τὸ Πανεπιστήμιο Μουσικῆς Παιδαγωγικῆς Φιλιππουπόλεως— καὶ ὕστερα ἀπὸ τὴν δεττὴ πείρα πού

ἀπέκτησα ἀπὸ τῆ Διδασκαλία τῆς Βυζαντινῆς Μουσικῆς σὲ Ὡδεῖα καὶ σχολές ὅπως ἐπίσης καὶ ἀπὸ τὴν θέσιν τοῦ μόνιμου ἐκπαιδευτικοῦ δευτεροβάθμιας ἐκπαίδευσης στὸ μάθημα Μουσικῆς, κλήθηκα νὰ ἐπεξεργαστῶ ἓνα ἰδιαίτερα ἐνδιαφέρον θέμα τὸ ὁποῖο μοῦ ἀνέθεσε ὁ καθηγητὴς κ. Ἄντ. Ἀλυγιζάκης, τὸ θέμα Παιδαγωγικὴ-Διδακτικὴ τῆς Βυζαντινῆς Μουσικῆς. Ὁ σχεδιασμὸς τῆς ἔρευνάς μου μὲ βάση τὴν ἐμπειρία τοῦ καθηγητῆ κ. Ἄντ. Ἀλυγιζάκη περιλαμβάνει τὶς ἀκόλουθες τέσσερις ἐνότητες ποὺ θὰ ἀπαρτίσουν τὴ διδακτορικὴ μου διατριβή:

Α. Τὶς παιδαγωγικὲς καὶ διδακτικὲς ἀρχές τῆς λειτουργικῆς μουσικῆς, ὅπως ἀναλύονται ἀπὸ τὰ πατερικὰ συγγράμματα καὶ τὶς ἄλλες ἐκκλησιαστικὲς πηγές. Ἐπιπροσθέτως, θὰ ἐρευνηθοῦν τὰ κείμενα τῶν ἱερῶν κανόνων καὶ τῶν σχολιαστῶν τους, καθὼς ἐπίσης καὶ οἱ διάφορες ἐρμηνεῖες τῶν ὕμνολογικῶν καὶ λειτουργικῶν κειμένων τῆς Ἐκκλησίας.

Β. Τὴ συλλογὴ τοῦ φιλολογικοῦ ὕλικου ποὺ ἀφορᾷ τὰ θεωρητικὰ ἐγχειρίδια τῆς Βυζαντινῆς Μουσικῆς. Πρόκειται γιὰ μία σειρὰ ἀπὸ εἴκοσι περίπου θεωρητικὲς διατριβὲς καθὼς ἐπίσης καὶ ἄλλα θεωρητικὰ ἀποσπάσματα ἢ καὶ πρακτικὲς ἀσκήσεις τῆς χειρογράφου παραδόσεως, ἀλλὰ καὶ ἄλλες μουσικὲς πληροφορίες. Στὰ κείμενα αὐτὰ ποὺ ἀναπτύσσονται ἀπὸ τὸν 10^ο αἰῶνα καὶ μετὰ, καταχωροῦνται ὅλα ἐκεῖνα τὰ στοιχεῖα ποὺ προσδιορίζουν τὰ διδακτικὰ καὶ παιδαγωγικὰ ζητήματα τῆς Ψαλτικῆς Τέχνης, ὅπως ἀποκαλεῖται ἡ λειτουργικὴ μουσικὴ τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας. Ἡ ἀνίχνευση, ἡ ταξινόμηση, ἡ μελέτη καὶ ἡ ἔρευνα τοῦ παραπάνω ὕλικου ἀποτελεῖ τὴ δεύτερη δέσμη τῶν ἐπιστημονικῶν ζητημάτων τῆς ἐργασίας.

Γ. Τὶς Σχολές Ἐκκλησιαστικῆς Μουσικῆς ἀπὸ τὸν 10^ο αἰῶνα καὶ μετὰ, τὰ ἀναλυτικὰ τους προγράμματα καὶ τὶς προοπτικὲς τοῦ διδακτικοῦ καὶ παιδαγωγικοῦ τους ἔργου. Τὸ μάθημα ἐπίσης τῆς ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς στὰ ἀναλυτικὰ προγράμματα τῆς γενικῆς ἐκπαίδευσης. Οἱ ἐργασίες στὸ πλαίσιο τῶν παραπάνω ἐκπαιδευτικῶν ἐφαρμογῶν, συνθέτουν τὶς σημαντικότερες προσεγγίσεις τοῦ θέματος καὶ ἀποτελοῦν τὴν τρίτη δέσμη τῶν ἐπιστημονικῶν ζητημάτων τῆς ἐργασίας.

Δ. Τὶς παιδαγωγικὲς θεωρήσεις τῶν μουσικῶν προγραμμάτων μὲ ἐφαρμοσμένες καὶ πειραματικὲς μελέτες τῆς μεθοδολογίας, ποὺ ἀναπτύσσεται στὴ σύγχρονη διδακτικὴ ὅλων τῶν ἐκπαιδευτικῶν βαθμίδων, πρωτοβάθμιας, δευτεροβάθμιας καὶ τριτοβάθμιας. Τὰ θέματα αὐτά, τὰ ὁποῖα θὰ πλαισιωθοῦν μὲ συγκριτικὲς ἔρευνες τῆς σύγχρονης βιβλιογραφίας,

προβλέπεται νὰ καλύψουν τὰ κενὰ τῆς βυζαντινῆς μουσικῆς διδακτικῆς, συνθέτοντας κατὰ τὸ δυνατόν μία πλήρη πρόταση τοῦ παιδαγωγικοῦ ἔργου στὸ χῶρο αὐτό.

Ἀναμφίβολα, μὲ νέα παιδαγωγικά συστήματα καὶ μὲ νέους τρόπους διδακτικῆς-διδασκαλίας πάνω στὴν Βυζαντινὴ Μουσικὴ, θὰ ἐπιτευχθεῖ σύντομα νὰ ἔχουμε ὄχι μόνο ἐμπειρότερους ἐκπαιδευτικούς, ὄχι μόνο καλύτερους μαθητές, καλύτερους μουσικούς, νέους μουσικούς παιδαγωγούς. Πρέπει δηλαδὴ ἡ Βυζαντινὴ Μουσικὴ νὰ τύχει ἴσης ἀντιμετώπισης στὸν εὐρύτερο καλλιτεχνικὸ χῶρο ἔχοντας πλέον ἓνα εἰδικὸ καὶ ἀπαιτητικὸ κοινό.

Πρέπει νὰ τονιστεῖ ὅτι προβληματιστήκαμε ἰδιαίτερα μὲ τὸ γεγονὸς ὅτι ποτὲ δὲν εἴχαμε συστηματικούς τρόπους διδασκαλίας στὴ Βυζαντινὴ Μουσικὴ ὥστε νὰ ἐλκύσουμε τοὺς ἐκπαιδευμένους καὶ νὰ φθάσουμε εὐκολότερα στὴν ἐπίτευξη τῶν στόχων μας.

Οἱ παρεμβάσεις τῆς Μουσικῆς Μεταρρύθμισης τῶν τριῶν διδασκάλων τοῦ 1814, εἰσῆγαγαν νέους τρόπους ἀντιμετώπισης τῆς θεωρίας τῆς Βυζαντινῆς Μουσικῆς ποὺ ἀναπόφευκτα μᾶς ὁδήγησαν σὲ προβλήματα: ὀρολογίας, κατανόησης τῆς σημειογραφίας καὶ τῆς ἐρμηνείας, ἀσάφειας μελοποιῶν, γενῶν, μετάδοσης τῆς θεωρίας κ.τ.λ. Δὲ θὰ πρέπει ὀρισμένα ἀπὸ τὰ θέματα αὐτὰ νὰ τὰ δοῦμε ὡς λανθασμένες ἀπόψεις, ἀλλὰ ὡς διαφορετικές. Ἄλλωστε ἡ ἴδια ἡ Μουσικὴ Ἐπιτροπὴ μας προτρέπει νὰ βελτιώσουμε τὴ μουσικὴ μας θεωρία μὲ σύγχρονες προσεγγίσεις.

Συμπερασματικά, ὅλοι μαζί καὶ κυρίως ἐμεῖς οἱ νέοι ἐρευνητὲς μετὰ ἀπὸ μακροχρόνια ἔρευνα θὰ πρέπει μὲ τὴν καθοδήγηση καὶ τὴν ἐμπειρία τῶν πανεπιστημιακῶν καθηγητῶν μας νὰ ἀνοίξουμε ἓναν ἀσφαλῆ πλέον δρόμο διδακτικῆς τῆς Βυζαντινῆς Μουσικῆς μὲ συστηματικὲς ἐπιστημονικὲς ἔρευνες.

Σὲ τελικὴ ἀνάλυση ὁλόκληρο τὸ ἐκπαιδευτικὸ σύστημα τῆς Βυζαντινῆς Μουσικῆς θὰ πρέπει νὰ μελετηθεῖ καὶ νὰ τεθεῖ σὲ σύγχρονη βάση. Αὐτὸς ἀκριβῶς εἶναι καὶ ὁ στόχος τῆς διδακτορικῆς μου διατριβῆς.